

ОЦЕНКА НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ЧЕРТИ НА НОВОТО КЕЙНСИАНСТВО СПРЯМО ДРУГИ НАПРАВЛЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ МАКРОИКОНОМИКС

Въз основа на анализ на критичната литература и трудовете на новите кейнсианци се определят принципните различия между възгледите им в областта на макроикономическата теория с тези на “старите” кейнсианци, на нео- и главно на новите класици, чиято концепция заедно с тази на новите кейнсианци представлява неразделна част от съвременния мейнстрийм икономикс. Анализираните различия се групират в три основни насоки – методологична, концептуална и практическа. Обобщени и оценени са критичните бележки на представителите на новото кейнсианство по отношение на основополагащите за новокласическата доктрина теории за рационалните очаквания и за реалния икономически цикъл. Вследствие на осъществения сравнителен анализ са предложени общи заключения и оценки за приноса на новото кейнсианство за развитието на макроикономиката.

JEL: B22; B41; E12; E13

Основни теоретични “противници” на наложилото се от 70-те години на миналия век и придобило голяма популярност по време на сегашната световна финансова и икономическа криза ново кейнсианство са представителите на възникналата през същия период нова класическа макроикономика, известна главно с основополагащите за съвременния мейнстрийм теории за рационалните очаквания (*rational expectation*) и за реалния икономически цикъл (*real business cycle*).¹ Споровете и взаимната критика между тях както по отношение на методологичните им позиции, така и на концептуалните постановки и изводи, насочени в крайна сметка към оценка на степента на участие и ролята на държавната макроикономическа политика, могат да бъдат обобщени в две

¹ За отбелязване е, че при анализа на спецификата и различията на новото кейнсианство спрямо други школи се излиза от класификацията на съвременната икономическа теория, предложена от самите нови кейнсианци. Според Дж. Стиглиц тя включва теория за реалния икономически цикъл, монетаризъм, нова класика и ново кейнсианство. Г. Манкю стеснява класификацията в рамките на последните три десетилетия, като изключва от нея монетаризма и посочва само другите три направления. За разлика от тях Дж. Акерлоф предлага значително по-разширено тълкуване на новата класика, оглавена според него от М. Фридман. Тя се основава на пет “основни неутралности” (дефиниция на Акерлоф), въведени от нейните представители в икономическата теория: концепция за постоянния доход на М. Фридман; теорема на Модилиани-Милър; теория за естественото равнище на безработицата на М. Фридман и Е. Фелпс; теория за рационалните очаквания на Р. Лукас и рикардианско равновесие на Р. Баро. С тях те са направили опит за разрушаване на практически всички теории на кейнсианците - за потреблението, инвестициите, пазара на труда, държавните разходи и ролята на икономическата политика (за което всички с изключение на Р. Баро са получили Нобеловата награда), но с това са съдействали за възникването на новото кейнсианство, оспорвайки техните рационални модели (вж. Реч на Дж. Акерлоф на тема “Изгубена мотивация в икономикса”, изнесена на ежегодното събрание на Американската икономическа асоциация през януари 2007 г., където той е избран за неин президент, <http://ruconomics.com>).

основни групи въпроси: начина на функциониране на пазарните структури и причините за колебанията в икономиката.

В съответната критична литература² присъстват различни, често противоположни мнения относно “победителя” в този двубой.

Според Д. Коландър, въпреки че “в началото на 80-те години пресата е обявила кончината на кейнсианството и това, че отсега главното направление е новата класика..., времето на господството на последната не е било дълго. Към средата на 80-те години нейните привърженици сами се оказали на границата на изтласкването под новия натиск на кейнсианството – новата кейнсианска теория, която е показала имунитет към вируса на новата класика.”³ Френският икономист Клод Гнос - представител на съвременното посткейнсианство, изразява мнение, че “новите кейнсианци вметват теорията на Кейнс в мейнстрийм икономикса повече отвсякога”.⁴ Главният икономист в DekaBank, Франкфурт на Майн Guido Zimmermann смята, че новото кейнсианство, “което извежда ефектите на номиналната негъвкавост по време на икономическите шокове, както и наличието на принудителна безработица, представлява теоретичната сърцевина на съвременната монетарна политика”.⁵

Други икономисти дават по-предпазлива оценка на приноса на новото кейнсианство. Например според Уенди и Джон Корнуол централното място на новото кейнсианство в съвременната макроикономическа теория се определя от постигнатото от него вграждане в нея на точни и реалистични микроикономически основи. Въпреки това те смятат, че прилаганият в новокейнсианската теория краткосрочен подход, предлагащ полезни допълнения към микроанализа, що се отнася до техния екзогенен равновесен анализ, детерминиран от предлагането, не е достатъчно полезен, защото не може да обясни макроикономическите ефекти (например промените във фактическото равнище на безработицата), поради което теорията им е “кейнсианска в краткосрочен аспект и неокласическа в дългосрочен аспект”.⁶

Подобно е мнението на Й. Хулсман от института “Лудвиг фон Мизес”, изразяващ, по думите му, позициите на съвременната австрийска наука по отношение на новото кейнсианство. Според него приносът му е “главно в

² Тук съзнателно се акцентира върху мненията на аналитиците на икономическата теория, тъй като оценките на теоретичните на съответните направления по презумпция са взаимно оборващи и отричащи се.

³ Colander, D. The Evolution of Keynesian Economics: From Keynesian to New Classical, to New Keynesian. - In: Hamouda, O. F., J. N. Smithin (eds.). Keynes and Public Policy after Fifty Years. Aldershot, 1988, Vol. 1, p. 92.

⁴ Gnos, C. The Employment Issue: Post Keynesian Economics challenging New Keynesian Economics, <http://www.u-bourgogne.fr/CEMF>

⁵ Zimmermann, G. Optimal Monetary Policy: A New Keynesian View. - Quarterly Journal of Austrian Economics, Winter 2003, Vol. 6 (4), p. 61.

⁶ Cornwall, W. and J. Cornwall. A Future for Keynesian Macroeconomics. CEEP Working Paper, February 2005, Vol. 1.

сферата на моделирането, т.е. те моделират количествените съотношения между явленията, които са резултат от човешкото действие, вместо да анализират самото човешко действие..., т.е. само математически обясняват нещата, но не разсъждават реално”.⁷

Съществуват и доста по-крайни оценки за значението на новото кейнсианство: според полските икономисти от Икономическия университет в Познан новокейнсианският икономикс, обратно на общоприетото мнение, не е способен да обори противниците си (новите класици – б.а., А.К.), защото в техните модели се акцентира само върху активността на производителите (предприемачите), изпускайки изцяло анализа и обяснението на поведението на потребителите. И понеже подобни модели липсват в неокласическия подход, теориите им са абсолютно несравними, а “новите кейнсианци още не са намерили това, което търсят”.⁸

Трябва да се отбележи, че критиката по въпроса за излишната абстрактност на макроикономическите модели е характерна и по отношение на новокласическата теория, чиито автори “се интересуват повече от потенциалните възможности, отколкото от обяснението на това, което действително става... Редица от хипотезите не се проверяват, а някои не могат да бъдат проверени.”⁹ В същата насока е обобщението на харвардския историк на икономическата мисъл Тод Бухолц, според което “повечето икономисти са склонни да се съгласят с теорията на рационалните очаквания, когато става дума за фондовите пазари (които са ефективни и силно ликвидни, а трансакционните разходи са ниски), а същевременно са бурно несъгласни, когато става дума за макроикономиката (защото реалните пазари на стоки и услуги са много по-сложни и по-мудни)”.¹⁰

С цел да се оцени правомерността на посочените оценки и да се очертае спецификата на новокейнсианската макроикономическа теория е необходимо да се анализират различията ѝ с тази на новата класика. Преди това обаче е целесъобразно да се изведат *особеностите на новото кейнсианство, отклоняващи макроикономическата им теория от тази на Кейнс и “старите” кейнсианци*, които в някои насоки я приближават към теорията на монетаризма и новата класика. В анализа си Кейнс се основава главно на агрегирани макроикономически показатели, чрез които обяснява колебанията в заетостта и производството, докато новите кейнсианци изследват причините на несъвършенствата на трите пазара (трудова, стокова и капиталова) на микроравнище, и анализът им се гради върху солидни

⁷ Hulsmann, J. G. New Keynesian Monetary Views: A Comment. - Quarterly Journal of Austrian Economics, Winter 2003, Vol. 6 (4), p. 73.

⁸ Bludnik, I. and J. Wallush. Looking for the Microfoundations: Nominal Rigidities and the New Keynesian Economics. - The Poznan University of Economics Review, 2002, Vol. 2 (1), p. 25, 41.

⁹ Zarnowitz, V. Recent Work on Business Cycles in Historical Perspective: A Review of Theories and Evidence. - Journal of Economic Literature, June 1985, p. 570.

¹⁰ Бухолц, Т. Живи идеи от мъртви икономисти. С.: ИК “Христо Ботев”, 1993, с. 324.

неокласически основи, вследствие на което се правят обобщени изводи на макроравнище.

Главната цел на изследването при Кейнс е насочена към определянето на причините за неефективността на съвкупното търсене независимо от начина на функционирането на пазара, а новите кейнсианци проявяват ограничен интерес към търсенето, допускайки само, че в него се случват някои екзогенни шокове поради негъвкавостта на икономическите показатели, оказващи влияние върху производствените резултати и заетостта. В този смисъл основната характерна черта на техния подход се състои в разбирането, че именно несъвършенствата на пазарните структури предизвикват шоковете в търсенето и най-вече в предлагането, поради което важната задача на теорията се изразява в определянето на начините, по които икономиката отговаря на тях. За отбелязване е, че именно поради засиления изследователски интерес към предлагането различията между новите класици и новите кейнсианци се проявяват в по-голяма степен по отношение на неговото моделиране и в много по-малка - по отношение на моделирането на търсенето и ефектите от монетарната политика.

Оттук причината за заетостта/безработицата по Кейнс е в равнището на съвкупното търсене (проблема с ликвидността), което изисква провеждане на държавна политика предимно на бюджетен дефицит за решаване на този проблем. Съгласно новото кейнсианство обаче, в пълно противоречие с Кейнс, именно несъвършенствата на пазара в краткосрочен аспект не позволяват постигане на равновесие и предизвикват икономическите колебания на съвкупните номинални параметри, което изисква насочване на държавната политика към осъществяване на съответни реформи за подобряване на пазарните механизми, изключваща програмите, свързани с държавните разходи. В този смисъл, обратно на постановката на Кейнс, парите не са неутрални по отношение на производството, което определя необходимост от реализиране на стабилизационна (а не гъвкава, както е при Кейнс), главно оптимална монетарна политика с цел преодоляване на краткосрочните неравновесия и постигане на икономическото равновесие в дългосрочна перспектива, която се възприема като по-резултативна в сравнение с фискалната с оглед борбата с рецесиите.

Както се вижда, общото между "старите" и новите кейнсианци се отличава основно в прилагането на краткосрочен подход към анализа и в признаването на необходимостта от държавната намеса, макар и с различни степени и акценти, докато разликите са значително повече. Грегъри Манкю например дефинира това по следния начин: "Новокейнсианската икономическа теория доста се различава от теорията на старите кейнсианци – толкова се различава, че днес определението "кейнсианец" може да предизвика повече объркване, отколкото разбиране... Възможно е да направим извода, че понятието "кейнсианец" е изживяло своята полезност. Възможно е да ни е необходимо ново определение за тази школа в макроикономическата теория, която възприема наличието на принудителна безработица, отрича

неутралността на парите и признава негъвкавостта на цените и заплатите. Докато бъде намерено ново определение, ние спокойно можем да кажем, че кейнсианската икономическа теория е жива и здрава.”¹¹

В този контекст трябва да се отбележи, че успоредно с различията със “старите” кейнсианци при анализа на новото кейнсианство се разкриват известни *общи черти в подходите и вижданията с тези на нео- и новите класици*, които се проявяват главно по отношение на изходни методологични позиции и могат да бъдат сведени до следното:

- Те споделят, макар и само в дългосрочна перспектива, основополагащата неокласическа постановка за възможността за постигане на равновесие (докато в краткосрочен аспект пазарите са неизчистващи се, което изисква намесата на държавата).

- Както всички представители на съвременния мейнстрийм, те се стремят - естествено по специфичен за всяко направление начин, да обяснят такива макроикономически явления като безработица, инфлация, икономически растеж и характерните за тях промени, колебания и последици от гледна точка на микроикономическия избор от страна на стопанските агенти.

- Икономическите колебания и насоките на развитие се представят и анализират с помощта на математическите модели с различна степен на абстрактност/реалистичност и приложимост, които се оценяват, вкл. от самите нови кейнсианци, като обект на бъдещи усъвършенствания в теоретичен аспект, както и с оглед развитието на иконометричния инструментариум. Целта е преодоляването на “теоретичния дисонанс между моделирането на представителния субект и предположенията за пазарно несъвършенство”,¹² които могат да се определят като едно от основните различия в методологичния подход на новите класици и новите кейнсианци.

Всъщност най-точно и лаконично изглежда становището на Тод Бухолц по въпроса за развитието на съвременната икономическа теория, според което: “Днес ние всички сме кейнсианци благодарение на Кейнс. И всички ние сме монетаристи благодарение на Фридман. И всички сме еkleктици благодарение на бурния свят, в който живеем.”¹³ Във връзка с това в теоретично-практическите принципи на новокейнсианската доктрина могат да бъдат открити повече *допирни точки със свързания с името на М. Фридман монетаризъм*,¹⁴ отколкото с новите класици, вероятно защото съгласно един

¹¹ Mankiw, G. N. The Reincarnation of Keynesian Economics. - European Economic Review, April 1992, Vol. 36 (2/3), p. 565.

¹² Мърлинг, П. Накъде макро? - В: Нови хоризонти в икономиката”. С.: АИ “Проф. Марин Дринов”, 2008, с. 194.

¹³ Бухолц, Т. Цит. съч., с. 282.

¹⁴ Понятието “монетаризъм” е въведено в икономическата теория от американския икономист Карл Брунер с цел дефинирането на подхода, определящ паричната маса в качеството на ключов фактор за стопанската конюнктура (Brunner, K. The Role of Money and Monetary Policy. - Federal Reserve Bank of St. Louis Review, July 1968).

колоритен израз “монетаризмът на монетарната контрареволуция е бил сериозно заразен с кейнсианския вирус”¹⁵. Като близки по дух на монетарната традиция могат да се посочат следните новокейнсиански основополагащи постановки предимно по въпроса за макроикономическата политика:

- Монетарната политика е по-убедителен и полезен инструмент за икономическото стабилизиране, отколкото фискалната.

- При прилагане на стабилизационната политика е необходимо отчитането на нейните граници – забавяне във времето и нисък мултипликационен ефект от фискалната политика, от една страна, и забавяне и променливост във времето и несигурна значимост на ефектите от монетарната политика, от друга.

- При анализа на макроикономическата политика се оценява влиянието върху стопанското развитие на политическите правила за сметка на краткосрочни, бързо променящи се, коригиращи в текущ аспект политически механизми.

Естествено е, че взаимноотричащата критика и от двете течения в съвременния мейнстрийм - *новото кейнсианство и новата класика*, е следствие от сериозни *принципни различия* във възгледите им по отношение на макроикономическата теория и нейните микроикономически основи. Тези различия могат да бъдат групирани в няколко насоки – в методологичен, концептуален и практически план.

В методологично и концептуално отношение

1. За новокласическата теория е характерно комбинирането на тезата за равновесието с пълна заетост в условията на изчистващи се пазари с тази за рационалните очаквания. Вследствие на този подход се приема, че цените и заплатите се адаптират автоматично, което гарантира постигането на пълна заетост в краткосрочен период. Новите кейнсианци, основавайки се на своя анализ на микроосновите на макроикономиката, доказват, че в реалния живот пазарите не се изчистват, това е възможно само в дългосрочна перспектива поради краткосрочната негъвкавост на цените и заплатите. Именно поради това е необходима политиката на правителството и централната банка с цел предотвратяване на закъснели пазарни реакции, както и “дългосрочното” да не продължава твърде продължително. Всъщност всички микроикономически модели на новото кейнсианство (теорията за ефективната работна заплата, моделът на “инсайдери-аутсайдери” и др.) противостоят на новокласическите постановки за съвършения пазар, като изразяват неговото несъвършенство: “Съвременните кейнсианци идентифицират несъвършенствата в реалния живот като източник на проблема за ефективното равновесие по Парето – изваждането им от модела е като отстраняването на Хамлет от пиесата.”¹⁶

¹⁵ Delong, J. B. The monetarist Counterrevolution: An Attempt to Clarify Some Issues in the History of Economic Thought, March 2004, <http://www.j-bradford-delong.net/>

¹⁶ Greenwald, B., J. E. Stiglitz. New and old Keynesians. - Journal of Economic Perspectives, Winter 1993, Vol. 7 (1), p. 24.

2. Новите кейнсианци заместват новокласическата постановка за съвършената конкуренция с тази за пазарите с несъвършена конкуренция на микроравнище. Това означава, че в агрегиран вид тези пазари изразяват страната на съвкупното предлагане в краткосрочните новокейнсиански макроикономически модели в съответствие с IS-LM модела. Трябва да се отбележи обаче, че макар продължителните вследствие на пазарните несъвършенства отклонения от равновесието да дават основа за аргументация по повод ролята на монетарната или фискалната политика, крайната цел на новокейнсианския подход се състои в ускоряването на връщането към равновесие в дългосрочна перспектива, което в известна степен доближава тяхната концепция към тази на новите класици. По същество както новите кейнсианци, така и новите класици изглеждат на едно мнение относно това, че абсолютно гъвкавите цени са политически идеал, но те се различават по въпроса колко близо са пазарите до този идеал и дали правителствената политика може да направи цените по-гъвкави.

3. Доказаното от новото кейнсианство наличие на ценова инерция (хистерезисен ефект) като израз на едно от различията с новокласическата теория за изчистващите се пазари рефлектира върху оценката на избора в действията на фирмите в условията на монополистичната конкуренция - те определят своите цени и приемат равнището на реалните продажби като ограничение, докато според новокласическия подход конкурентните фирми правят своя избор по отношение не на цените, а на обема на производството.¹⁷ Тази теза на новото кейнсианство (че цените не следват промените в номиналния размер на БВП) се обяснява по следния начин:

- Основният проблем за фирмите е в съотношението между техните цени и пределните разходи. Но тъй като идиосинкратичните шокове влияят различно върху разходите и търсенето на техните стоки в сравнение с номиналното съвкупно търсене, фирмите нямат основание да поемат риска от индексирането на своите цени в съответствие с неговите промени. Това се отразява в теориите за реалната негъвкавост като фактор за негъвкавостта на номиналните цени.

- При посочените действия промените в индивидуалните цени ще отговорят на измененията във фирмените пределни разходи, а не в номиналния размер на БВП. По този начин общото равнище на цените ще остане негъвкаво, докато фирмите не започнат да очакват пределните им разходи да следват промените в БВП. В реалния живот обаче подобни очаквания едва ли ще възникнат поради голямата разнородност на фирмите, които нямат възможност да познават всичките си доставчици, техните вериги, а съответно и насоките на действията им.

4. Едно от съществените различия в методологичните позиции на двете доктрини се изразява в отговора на въпроса дали техните предположения за

¹⁷ По този въпрос вж. *Gordon, R. J. What is New-Keynesian Economics? - Journal of Economic Literature, 1990, Vol. 28 (3).*

количеството и качеството на информацията, достъпна за икономическите агенти, от една страна, и за "съвършенството" на пазара, от друга, са достатъчно реалистични за обективно изобразяване на стопанския свят, в който се развива макроикономическата активност. Новите класици приемат, че при установяване на цените стопанските субекти използват това, което Дж. Мут определя като "цялата налична информация". За разлика от тях, включвайки ограниченията/грешките на информацията и други реални явления в иначе ориентирания към дългосрочното равновесие модел, новите кейнсианци успяват убедително, поне от теоретична гледна точка, да идентифицират възможностите за реални ефекти от държавната политика. Извършеният от новите кейнсианци анализ на информационните потоци на стоковите и финансовите пазари, както и на ролята на асиметричната информация за изменението на конкурентните механизми, регулиращи движението на капитала, довежда до изграждането на концепцията им за несъвършената информация, която придава принципно различен характер и на използваните процедури за максимизация на целевата функция, и на равновесието, формиращо се в рамките на анализираната макроикономическа структура.¹⁸ Във връзка с това, както доказва лидерът на новото кейнсианство Дж. Стиглиц, хипотезата за рационалните очаквания не може да претендира за адекватно представяне на макроикономическите процеси поради трансакционните и информационните несъвършенства, влияещи върху постоянните промени в поведението на стопанските субекти, а също и вследствие на неподходящия методологичен подход, използван в тази хипотеза, основаващ се на модела на репрезентативен субект.

5. За отбелязване е, че новите кейнсианци принципно споделят методологичната предпоставка на новата класика за важното значение на несъвършенствата на информацията за обяснение на отклоненията от равновесието. Но те я възприемат само по отношение на поведението (очакванията) на стопанските субекти, а не по въпроса за функциониране на пазарните структури. В потвърждение на своята теза новите кейнсианци посочват примера със срива на борсите по време на кризи, което трудно се съгласува с теорията на новата класика за рационалните очаквания. Още повече, че според тях новокласическите изводи за неефективността на държавната политика, основаващи се на постановките за рационалните очаквания, всъщност са следствие по-скоро от основополагащото им нереалистично виждане за бързо пазарно изчистване. В този смисъл новите кейнсианци предлагат модел с номинални цени и заплати, в който рационалните очаквания, противно на представите на новата класика, усилват мултипликационния ефект от държавната политика.¹⁹ Очевидната причина за това е признанието от страна на потребителите с рационални

¹⁸ *Стиглиц, Дж.* Альтернативные подходы к макроэкономике: методологические подходы и некейнсианство. - *Мировая экономика и международные отношения*, 1997, N 5, 6, 7.

¹⁹ *Neary, P. and J. E. Stiglitz.* Toward a Reconstruction of Keynesian Economics: Expectations and Constrained Equilibria. - *Quarterly Journal of Economics*, Supplement, 1983, Vol. 98 (3).

очаквания, че “изтичането” на доходите към спестяванията ще доведе до по-голямо потребление в бъдещи периоди и че очакването на този по-висок бъдещ доход рефлектира върху по-голямо текущо потребление. Следователно рационалните очаквания за политическите промени понякога могат да доведат стопанските субекти до действия, които ги провалят, както смятат новите класици. Това обаче не се отнася до случаите, когато правителството установява данъците или размера на субсидиите, влияещи върху изменението на цените, нито когато се ангажира в преразпределителните процеси с агрегирани ефекти.²⁰ За разлика от тях новокласическият подход се изразява в доказване на незначителната роля на държавните мерки по отношение на фундаменталните макроикономически проблеми.

6. Едно от съществените различия между новите класици и новите кейнсианци е в прилагането на противоположни методологични подходи в анализа – репрезентативния подход, характерен за новата класика, и принципа за разнородността на пазарите и стопанските субекти. Новите кейнсианци решително критикуват подхода на новите класици, като доказват, че проблемите за асиметрична информация и други пазарни несъвършенства не могат да бъдат изведени и обяснени, ако всички индивиди се приемат за идентични.²¹ За тях централна роля имат взаимодействията между субектите, вкл. несъвършена координация, макроикономически екстерналии, отношенията между производителите и доставчиците. В този смисъл прекаленото агрегиране както на индивидите, така и на фирмите, стоките и активите пречи на изграждането на реалистични макроикономически модели, което изисква да се отдели сериозно внимание на избора на адекватна степен на агрегиране.

7. За разлика от новокласическата аксиома за рационални, винаги оптимизиращи поведението си индивиди, което е характерно както за производителите, така и за потребителите, новите кейнсианци, в принципен план възприемащи идеята за ролята на очакванията, застъпват тезата за “близко до рационалното поведение” на хората и фирмите, като доказват значителното му въздействие с оглед на неговите последствия за равнището на цените и на заетостта, респ. влиянието му върху реалната икономическа активност. Излизайки от тази теза, близкото до рационалното поведение има сериозни макроикономически ефекти – негъвкавост на цените и заплатите, несклонност на фирмите към риск и т.н. Вследствие на подобно поведение в икономиката се формира нещо като “колективна нерационалност”, противостояща на класическата идея на А. Смит за “невидимата ръка” и “икономическия човек”, която се оценява като една от важните причини за икономическите колебания. Тази нерационалност може да бъде поправена само от

²⁰ *Greenwald, B. and J. E. Stiglitz. New and old Keynesians. - Journal of Economic Perspectives, Winter 1993, Vol. 7 (1).*

²¹ Вж. *Gordon, R. J. Цит. съч., Greenwald, B. and J. E. Stiglitz. Цит. съч.*

намесата на държавата, с което се обяснява значението на монетарната политика и реалните ефекти от промените в паричното предлагане. Трябва да се отбележи обаче, че новите кейнсианци не успяват да представят убедителни доказателства за една от техните тези, съгласно която загубите на фирмите от такова близко до рационалното поведение са незначителни по размер, респ., че шоковете в търсенето не влияят върху техните печалби, особено при сравнение между максимизиращи действията си фирми и немаксимизиращи такива. Това се признава и от самите нови кейнсианци - например Дж. Акерлоф в цитираната реч през 2007 г. изтъква, че те не са успели да обяснят изцяло защо хората се държат недостатъчно рационално, като според него това е въпрос за развитието на икономическата теория през XXI век, свързан с необходимостта в бъдеще към стандартното понятие "рационалност" в смисъл "ползност" на действие на индивидите да се добавят добре познатите през годините мотиви, наречени норми.

8. Принципни различия са характерни за възгледите на двете доктрини по въпроса за икономическите цикли. Според новокласическата теория реалният икономически цикъл се представя като естествен с оглед на общата теория на равновесието на Валрас и поради това - като ефективен отговор на икономиката на екзогенните изменения в технологичното развитие. Вследствие на неговите колебания и на идеята за заместването на незаемостта (доброволна безработица) стопанските субекти рационално избират равнищата на предлагането на труд и потреблението. Това предопределя пълната неуместност на държавната политика, т.е. опитите на правителството за стабилизиране на заетостта, производството или потреблението са безполезни, дори вредни, защото възпрепятстват процеса на автоматично постигане на пазарното равновесие. Съгласно новото кейнсианство причината за икономическите колебания е на микроравнище и отново се изразява в доказаните от тях несъвършенства на пазарните структури, най-вече негъвкавост на цените и заплатите, която пречи на краткосрочната им адаптация с цел уравниряване на търсенето и предлагането, чието отричане, по думите на Г. Манкю, определя твърдението на новата класика за оптималния характер на икономическите колебания и кризите като "най-шокиращо".²²

9. Изложените различия по отношение на причините на цикличното развитие на икономиката рефлексират върху противоположното мнение по въпроса за кризите. Според новите класици те се определят като следствие от несъвършенството на държавата (*state failure*), в съответствие с което те са против нейното съдействие - именно необоснованата ѝ продължителна политика предизвиква кризисното състояние и тя не трябва да осъществява никаква интервенция в икономиката освен подкрепа на режим на строги ограничения като средство за излизане от кризи. Новите кейнсианци ги

²² *Mankiw, G. N. Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective. NBER Working Paper, N 2882, March 1989.*

разбират като резултат от несъвършенството на пазара (market failure), вследствие на което наблягат върху необходимостта от съдействие от страна на държавата с цел компенсиране на пазарната нестабилност и осигуряване на мерки за въвличане на частния сектор в регулирането на кризите.

Принципни различия между новото кейнсианство и новата класика в практическо отношение (“спорите относно икономическата теория често прикриват спорове относно икономическата политика”²³)

1. Един от основните въпроси за дискусия в областта на икономическата политика е противопоставянето на правилата и дискрецията. Според новите класици съществува явно отричане на дискреционните мерки от страна на управляващите, тъй като техният ефект е в зависимост от субективните очаквания на вземащите решения лица, които често се ръководят не от обществени, а от групови интереси, конюнктурни политически съображения, с което се нанасят повече вреди, отколкото ползи с оглед на общото благосъстояние. Поради това стопанските субекти, основавайки се на своите очаквания, изразяват недоверие към правителствената политика вследствие на наблюдавания ефект на т.нар. непоследователно провеждане на оптимална политика – постоянно “обръщане на 180 градуса” след постигането на определени резултати. Това предопределя становището на новата класика правителството да следва политиката на твърди правила, позволяваща на стопанските субекти да действат рационално, като очакват възможните последващи мерки, въз основа на което да формират оптимално своето поведение.

Новите кейнсианци не са единодушни по този въпрос – някои от тях (например Г. Калво, С. Фишер, Д. Гордън, Дж. Стиглиц) изразяват сериозен скептицизъм по отношение на дискреционната политика, особено относно бюджетната политика. В този смисъл те застъпват тезата за ограничена държавна намеса, главно за преодоляване на шоковете, като според тях предпочитан инструмент за икономическата стабилизация е преминаването от фискална към монетарна политика, чиято дългосрочна цел се състои в “инфлационното планиране”, а бюджетната политика възприемат като неоказваща реално влияние върху икономиката. Излизайки от това, че през определени периоди е налице превишено предлагане на труд, че съвкупното равнище на икономическата активност проявява значителни колебания и парите не са неутрални (макар че монетарната политика може да бъде неефективна в периоди на криза), според Б. Грийнуолд и Дж. Стиглиц “въпреки различията в конкретните препоръки всички се съгласяват, че намесата на правителството е най-малко (някои ще кажат често) желателна за стабилизиране на равнището на икономическата активност”.²⁴

²³ Коландър, Д. Макроикономика. С.: УИ “Св. Кл. Охридски”, 1999, Т. I, с. 311.

²⁴ Greenwald, B. and J. E. Stiglitz. Цит. съч, с. 23.

В съответствие с изложеното отношението на новите кейнсианци към държавната намеса може да се квалифицира като ограничена дискреция,²⁵ т.е. съчетаване на правила с определени, макар и активни дискреционни мерки в конкретни ситуации, изискващи провеждането на обмислена, последователна, систематична, бъдеща доверие макроикономическа политика, съобразена с въздействието ѝ върху поведението на стопанските субекти в бъдещ период. За отбелязване е, че трудно постижимото на практика доверие към мерките на правителството, което неговата политика трябва да внушава, е една от малкото допирни точки между възгледите на новите кейнсианци и новите класици по този въпрос. Във всяко друго отношение е налице постоянно противоборство между тях, изразяващо се, по думите на Д. Коландър, в спора “между политиката на активни действия (ефект на избутването и активна намеса) срещу политиката на ненамеса”.²⁶

2. Според привържениците на хипотезата за рационалните очаквания, (най-вече Р. Лукас) тези очаквания провалят всяка монетарна или фискална политика, в отговор на което новите кейнсианци твърдят, че подобна критика е функционална само при условие, че икономиката се намира в състояние на равновесие с пълна заетост, което е непостижимо в краткосрочна перспектива поради микроикономическите основи на пазарните несъвършенства.

3. Представителите на теорията за реалния икономически цикъл са на мнение, че очакванията на икономическите агенти могат да неутрализират монетарната политика. Що се отнася до дългосрочната перспектива, новите кейнсианци практически изцяло възприемат тезата на новата класика за неутралния характер на измененията в паричното предлагане. Но тъй като парите не са неутрални в краткосрочен аспект, а понижаването на равнището на инфлацията се съпровожда от временни загуби в производството, то промените в паричното предлагане имат позитивни макроикономически ефекти, т.е. в краткосрочен план съществува възможност за избор между инфлацията и безработицата чрез прилагане на мерки, свързани с таргетирането на инфлацията и/или на лихвения процент. Въпреки това новите кейнсианци не прокламират необходимостта от краткосрочна експанзионистична монетарна политика, защото това според тях води до увеличените инфлационни очаквания, като създава сериозни проблеми в бъдеще. Тяхната позиция е в защита на стабилизационна монетарна политика за противопоставяне на неочаквани външни макроикономически шокове.

С цел избистряне на анализираниите концептуални различия между новите кейнсианци и новите класици е целесъобразно представянето им в схематичен вид.

²⁵ Всъщност това понятие (constrained discretion) се въвежда в икономическата терминология от Бен Бернанке през 2003 (*Bernanke, B. S. Constrained Discretion and Monetary Policy. Remarks before the Money Marketeers of New York University. New York, February 3, 2003.*

²⁶ Коландър, Д. Цит. съч., с. 313.

Основни различия във възгледите на новите класици и новите кейнсианци

Теории	Теория за рационалните очаквания	Теория за реалния икономически цикъл	Ново кейнсианство
<i>Възгледи за функционирането на пазара</i>	Работи ефективно, очакванията са рационални	Работи ефективно	Не работи ефективно поради несъвършената информация, предизвикваща негъвкавостта на цените и заплатите
<i>Причини за икономическите колебания</i>	Няма специфична причина, това е стохастичен процес	Главно технологични промени, т.е. екзогенни изменения	Няма специфична причина (следствие от общото несъвършенство на пазарните структури), но обичайно – изменение от страна на предлагането
<i>Отношение към фискалната политика</i>	Няма влияние поради рационалните очаквания	Не е необходима	Може да бъде важна вследствие на пазарните несъвършенства.
<i>Отношение към монетарната политика</i>	Няма реално влияние. Въздейства само върху равнището на цените	Паричното предлагане въздейства само върху инфлацията	Паричното предлагане е важно за БВП. То може да влияе върху икономиката, но не е ефективно за прекъсване на рецесията

Анализираните различия в схващанията на представителите на двете основни течения в съвременната икономическа наука пораждат ожесточена взаимна критика между тях. В обобщен вид конкретните *критични бележки*²⁷ от страна на новите кейнсианци, които могат да се оценят като достатъчно обосновани, се изразяват в следното:

• По отношение на хипотезата за рационалните очаквания. Според представителите на новото кейнсианство²⁸ новите класици използват модела за рационалните очаквания за обяснение на начина на функциониране на пазарната икономика, доказвайки, че от една страна, държавната намеса не е необходима, защото пазарите са изчистващи се по своята природа, а от друга страна, тя не е ефективна, защото стопанските субекти, излизайки от рационалните си очаквания, неутрализират значението на правителствените програми, т.е. не ги приемат безрезервно, като поведението им е израз на индивидуална рационалност. В този контекст и безработицата е следствие единствено от налаганите от правителството твърди норми и от действията на синдикатите. Според изказването на Дж. Стиглиц, “абсурдни са не само такива предположения, но и направените от тях изводи: не съществува

²⁷ Критичните бележки на новите кейнсианци се третираат като отговор на съответната критика от страна на новите класици, която не е предмет на тази статия.

²⁸ Вж. например *Стиглиц, Дж.* Альтернативные подходы к макроэкономике: методологические подходы...; *Greenwald, B., J. E. Stiglitz.* Externalities in Economies with Imperfect Information and Incomplete Markets. - Quarterly Journal of Economics, May 1986, Vol. 101 (2); *Neary, P. and J. E. Stiglitz.* Expectations, Asset Accumulation and the Real-Balance Effect, presented at Dublin Meetings of the Econometric Society. September 1982.

никаква принудителна безработица, пазарите са ефективни на 100%, а преразпределението не оказва никакво влияние върху ситуацията”.²⁹

Наред с това възниква въпросът доколко реално е изразяването на рационалните очаквания или на последствията от тях с помощта на статистическия модел за формиране на очакванията. Според критиците за целта е необходима експертна оценка въз основа на анкетни проучвания, които обикновено не подкрепят разглежданата хипотеза. В този смисъл не моделът е лош, а самата изходна хипотеза,³⁰ което се доказва от следните постановки на новото кейнсианство:

- Дори при наличие на рационални очаквания равновесието вследствие на пазарните несъвършенства може да бъде неефективно, поради което ограничената намеса на държавата води до повишаването на общото благосъстояние.

- Рационалните очаквания по никакъв начин не отричат възможността за съществуването на принудителна безработица като реално явление.

- В условията на рационални очаквания малките смущения могат да имат сериозни последствия за функционирането на пазара.

- Финансовите и данъчните мерки на правителството могат да доведат до значителен мултипликационен ефект, който е следствие и се усилва от самите рационални очаквания. Например степента на въздействие на мерките върху регулирането на текущите разходи се ограничава от “загубите” в доходите, изразени във вид на спестявания. Но нарастването на спестяванията в даден момент предизвиква увеличаването на потреблението в бъдещи периоди, когато може да има понижаване на търсенето, следователно води до нарастването на обема на производството и на заетостта в такива периоди. На свой ред този растеж на производството и заетостта, ако е рационално предвиден, оказва влияние върху предшестващите периоди.

- Теорията за рационалните очаквания не отчита реалните начини на функциониране на пазарните структури. Това, от една страна, се изразява във факта, че договорните отношения имат съществено значение, като повишават равнището на сигурност във връзка с номиналната цена на средствата за производство, труда и капитала и успоредно с това понижават равнището на ликвидност и гъвкавост. От друга страна, както доказват новите кейнсианци, информацията невинаги е пълна, често е съзнателно укривана и скъпа, поради което стопанските субекти невинаги имат реална възможност постоянно да осъвременяват своята информираност, респ. да предвиждат тенденциите в икономическото развитие и на тази основа да имат рационални очаквания. В този смисъл съгласно тезата на новото кейнсианство наме-

²⁹ Stiglitz, J. E. The Phelps Factor, December 2006, <http://www.project-syndicate.org>

³⁰ Това мнение се подкрепя и от Т. Бухолц, според когото както иконометричните, така и статистическите модели на тази школа се обезсмислят, тъй като се изграждат въз основа на данни за минали периоди и трудно могат да прогнозират ефектите от бъдещата държавна политика (Бухолц, Т. Цит. съч., с. 319).

сата на правителството би могла да подобри свободния пазар чрез превъзхождаща по количество и качество информация, събирана от държавните органи, която позволява предвиждане на реалните тенденции и съответно приближаването на икономиката към равновесното състояние.

- Противоположната на посочената постановка на новите класици за липсата на ефекти от стабилизационна държавна политика вследствие очакванията на икономическите агенти за съответна подкрепа, например в период на криза, всъщност води до засилването на явлениято негъвкавост на цените, понякога дори до тяхното повишаване, а не до изчистването на пазара.

- Идеята на новата класика за оптималното използване на наличната информация при изграждане на прогнозите от страна на стопанските субекти поставя въпросите за това доколко разполагаемата информация е адекватна на нуждите, достъпна, отговаря на тяхната компетентност при нейния избор и как скоростта на прогнозиране се съгласува със скоростта на измененията в политиката, на които теорията за рационалните очаквания не успява да даде убедителен отговор.

Посочените аргументи звучат доста обосновано и се подкрепят от редица "странични" (по отношение на новото кейнсианство) изследователи на съвременната икономическа теория. В този аспект изглежда уместно цитирането на образната оценка на Т. Бухолц, според когото новите класици създават съвършен теоретичен модел, който обаче е абсолютно нереален и "би подхождал повече на художествена галерия, отколкото на Съвета на икономическите съветници".³¹ Ползата от този абстрактен модел, всъщност напълно в унисон с концепцията на новото кейнсианство, е в доказването на тезата, че макроикономическите показатели са резултат от поведението на фирмите и индивидите, целящи своите изгоди и максимизиране на печалби, т.е. че повечето от макроикономическите проблеми, вкл. кризите са следствие от решенията на стопанските субекти. Но що се отнася до обяснението на този факт, новата класика не предоставя достатъчно убедителни аргументи на това взаимодействие, защото, както доказват новите кейнсианци, последствията от систематичните и очаквани изменения на икономическата политика в реалния живот се свеждат не само до промените в номиналните показатели, а засягат и реалните променливи, които изцяло се игнорират в моделите на новите класици.

Критичните бележки на новите кейнсианци по отношение на теорията за реалния икономически цикъл се изразяват в следното:

- Основният въпрос на всяка теория за циклите се отнася до проблема за краткосрочната икономическа динамика и най-вече за причините и източниците на шоковете в икономическата система. Съгласно теорията за реалния икономически цикъл причината за спадовете е следствие от влиянието на екзогенните фактори, главно на технологичните шокове, поради което финансовата политика на държавата се оказва несъществена за тяхното прео-

³¹ Бухолц, Т. Цит. съч., с. 312.

доляване. Според новите кейнсианци (например Б. Грийнуолд и Дж. Стиглиц) източникът за цикличните колебания/нарушения може да бъде както реален, така и монетарен. В този смисъл първостепенно значение за тях има общата нестабилност или несъвършенства на пазарната икономика, вследствие на които малки нарушения на микроравнище поради несклонността на фирмите към риск могат да доведат до големи изменения в производството и заетостта, главно вследствие на негъвкавост на цените и заплатите.

- Съгласно теорията за реалния икономически цикъл икономиката е подложена на големи и неочаквани изменения в технологията на производството, като в съответствие с тази логика периодите на спадове представляват периоди на технологичен регрес (временно ниски темпове на технологично развитие). Както доказва Г. Манкю,³² това твърдение по никакъв начин не съответства на икономическата реалност, която се характеризира по-скоро с постепенния технологичен прогрес. На същото мнение е и Дж. Стиглиц, определящ постулираните от представителите на тази теория технологичен регрес като необясним и недоказуем, което я прави неприложима, защото “първата проба на една теория се състои в нейното съответствие с основни качествени реалности в икономиката... - доколкото всички нейни изводи съответстват на фактичестото състояние”.³³

- Един от основните изводи от теорията за реалния икономически цикъл, свързан с въпроса за неутралния по отношение на икономическите колебания характер на държавната монетарна политика, според новите кейнсианци не е достатъчно аргументиран. Те доказват, че неправилната (лоша, неадекватна) монетарна политика може да бъде дестабилизираща, докато обмислената такава има значение поради наличието на пазарни несъвършенства.

- В съответствие с новокласическата теория за циклите колебанията в заетостта отразяват измененията във времето, което индивидите желаят да отделят за работа, т.е. става дума за доброволния характер на безработицата. Но, както доказва Г. Манкю, тъй като заетостта се колебае значително, докато параметрите, определящи предлагането на труд – реална работна заплата и реална процентна ставка, се променят в доста по-малка степен, то съответните модели изискват наличието на висока еластичност на заместването на труд с почивка. Това обаче се оказва в пълно противоречие с резултатите на новокейнсианските иконометрични изследвания на предлагането на труд, осъществени въз основа на анкетни проучвания, които показват слаба еластичност на заместването. Тази постановка противоречи и на споделяното от тях твърдение, а всъщност и от реалните процеси и явления в икономиката, че по време на спадовете високата безработица е главно от принудителен характер.

Контрааргументите на новите кейнсианци спрямо постановките на теорията за реалния икономически цикъл изглеждат напълно логични, особено що се

³² *Mankiw, G. N.* Цит. съч.

³³ *Стиглиц, Дж.* Альтернативные подходы к макроэкономике: методологические подходы..., с. 59.

отнася до липсата на ясни доказателства както за съществуването на значителни технологични шокове (през последните години сме свидетели по-скоро на технологични бумове), така и за това, че незааетостта (доброволната безработица) през цялото време е с високо равнище на заместване. Докато, както твърди Г. Манкю, „новите кейнсианци са постигнали съществен прогрес през последните години по пътя на осигуряване на точни микроикономически основи, което е по-реална база за обяснение на наблюдаваните икономически колебания“³⁴.

Общите заключения, които могат да бъдат направени от извършения сравнителен анализ на двете доктрини и на критичната литература по въпроса, се свеждат до следните констатации:

- Трудно може да бъде дадена еднозначна оценка на съответна икономическа концепция, защото, както и реалната икономика, теориите се намират в процес на „конюнктурни колебания“, особено в периоди на рецесии.

- Новите класици са постигнали известен успех в областта на критиката на големите макроикономически модели на новото кейнсианство. Техният принос е и в насочването на теоретичния интерес към ролята на очакванията и към правилата на монетарната политика, които и сега продължават да се изследват чрез използване на методологията на математическото моделиране.

- Новите кейнсианци са разработили безусловно по-съвършени модели, насочени към обяснението на краткосрочното пазарно неравновесие вследствие на ограничената адаптация на цените и заплатите. Голям принос има и концепцията им за пазарните несъвършенства, послужила за основа на отговарящото на реалните процеси третиране на краткосрочните колебания на икономическия цикъл. Но като основен недостатък на техните теории и модели може да се посочи именно този краткосрочен аспект, преобладаващ за сметка на дългосрочно макроикономическо моделиране.

- Що се отнася до практическата приложимост на концепциите на двете течения, изразяваща се в разработването на конкретните насоки на макроикономическата политика, всепризнато е, че техните постижения имат по-скоро интелектуален, формалистичен характер. Факт е, че развитието на макроикономическата теория, преломните пробиви в нея, както доказва процесът на нейната еволюция, се дължат до голяма степен на икономическите кризи и необходимостта от търсене на механизми за тяхното преодоляване. Във връзка с това е напълно вероятно сегашната световна криза – една от най-дълбоките през последните 80 години с оглед на нейния мащаб и последствия, да изиграе ролята на катализатор по отношение на макроикономическата теория и най-вече за приложната ѝ насоченост, като е възможно да определи победителя в дългогодишното състезание между новата класика и новото кейнсианство. Но както се вижда от икономическата история, и Латиноамериканската криза през 1982 г., и Мексиканската през 1994 г. (а Мексико е държавата, която се е смятала за еталон на новокласическата представа за свободния пазар), и Азиатската

³⁴ Mankiw, G. N. Цит. съч., с. 21.

криза в средата на 1997 г., въпреки първоначалното политическо внимание към предложенията на новите класици, в крайна сметка доказват несъстоятелността на практическите им препоръки, като всеки път везните се накланят в полза на новото кейнсианство. Такива са и нагласите при сегашната криза, така че прогнозата за неговата “победа” е с висока степен на вероятност.

Последната констатация изисква да се отбележи, че самите нови кейнсианци не проявяват никакво високомерие по отношение на своя принос за развитието на макроикономическата теория, като оценяват постигнатото напълно реално. Това проличава от любопитното, донякъде самокритично изказване на Г. Манкю по повод развитието на съвременната икономическа наука, съгласно което е налице разрыв между теоретичната и приложната макроикономика. Причината е в безполезността на формализираните макроикономически модели (постиженията на теоретичната макроикономика за практическо приложение), поради което последните 20-30 години са плодотворни за теорията, но без особен принос за практиката.³⁵ “Този съществен разрыв между макроикономическата наука и макроикономическото инженерство трябва да бъде унизителен за всички нас, работещи в тази сфера.”³⁶ Към подобно мнение се придържа и друг известен представител на новото кейнсианство О. Бланшар, признаващ изграждането на един “интегриран макромодел, основаващ се единствено на няколко несъвършенства от централно значение”,³⁷ като основна задача за близкото бъдеще на макроикономическата наука.

Значително по-оптимистично и по-самоуверено звучат думите на Дж. Стиглиц: “Ние се надяваме, че количествената проверка както на отделните части на модела (на новокейнсианската теория – б.а., А.К.) за изследване на динамичните процеси, така и на модела като цяло ще докаже не само неговото превъзходство над алтернативните, но и по-добре ще изясни същността на икономическите явления, което ще послужи за основа на по-нататъшното развитие на теорията.”³⁸

В качеството на известно потвърждение на верния път, поет от представителите на новокейнсианската доктрина, може да се оцени прогнозата на Дж. К. Гълбрайт, според която различията между микро- и макроикономиката – “една от интелектуално задушаващите грешки на модерната икономика”, ще се размият и изчезнат, като това бъдещо явление в икономическата наука “ще се бори срещу неокласическата традиция за признаване в бъдеще”.³⁹

10.VII.2009 г.

³⁵ Манкю, Г. Освежим наши познания макроикономики. - МЭИМО, 1995, бр. 8, с. 64-65.

³⁶ Mankiw, G. N. The Macroeconomist as Scientist and Engineer. Cambridge (Mass.): Harvard University, Discussion Paper N 2121, July 2006, p. 2-3.

³⁷ Blanchard, O. J. What Do We Know About Macroeconomics That Fischer and Wicksell Did Not. - Quarterly Journal of Economics, November 2000, Vol. 115 (4), p. 1402.

³⁸ Стиглиц, Дж. Альтернативные подходы к макроикономике: методологические подходы..., с. 59.

³⁹ Гълбрайт, Дж. К. Икономическата наука в перспектива. С.: ИК “Христо Ботев”, 1996, с. 368, 370.